

— Semmi se fontos. — Ezt a nagyapám mondja, csak úgy, magamagának, miközben sakkozni tanít.

Tízéves vagyok. Apám börtönben ül vélt igazáért, anyám az öcsémmel Miskolcon lakik valami pasással, engem ideiglenesen a Nagyapámék nevelnek. Nagyanyám hímez, vagy varr a sarokban, az ablak mellett. Nem nagy lakás. Valaha tágasabb volt: három szoba cselédszobával, ahogy dukált egy reménybeli nagyságos úrnak; de lakót vetek bele a nagyapámék negyvenkilencben, aztán a lakó elvett két szobát, a cselédszobából meg konyhát és fürdőszobát csináltatott magának.

Történelem, ha tetszik, ha nem. — A paraszt csak egyet léphet, egyenesen előre. De útnie csak oldalt szabad. Srévizavé.

A nagyapám sakkozni tanít. Kevés a haja, az is vékony, seszinű szőke, de a borostája már félnaposan is nagyon szúr.

Szeretem nézni, ahogy borotválkozik. Sokáig pamacsolja magát a pamaccsal, grimaszol a tükörben, bal kezével kifeszíti az arcborét. Muris. A borotvapengéit maga élesíti egy ördögös, fekete — nikkal szerkezettel. Nagyritkán megengedi, hogy én kezeljem a masinát. Olyankor befogom a pengét a tokba, tolong-húzom a szánt, ahogy tőle látam. Harminc oda-vissza mozdulat után elfordítom a három színű fenőkövet a zöld oldaláról, jön a piros kő, újabb harminc húzás-vonás, aztán a fekete oldal — vagy nem így van a sorrend? Nem tudom már. Ha nagyritkán felsértette a bőrét, timsót rakott rá.

— Minden seb beheged idővel — magyarázza, és meglát egy sakkfigurát.

— Na, persze! — dohog a nagyanyám az ablak alól. — Olyan a bőre, mint egy rinocéroszé.

Nincs igaz a nagyanyámnak. A nagyapám bőre vékony, sápatag, tele fekete miteszerekkel és kis piros vérbogyókkal.

Szerettem hozzá odafeküdni az ágyába. Éjjel idegen, savanyú szaga volt, nem olyan, mint a nappali. Jobban szerettem azt az idegen, savanyú szagát. Meg azt is szerettem, ahogy a pokróc szúr. Lőszőr pokrócokkal takarózkodott. Mindig kettővel. Nyáron is, télen is.

— A csikóval lép! — mutatja. — Ne oda.

A keze szőrös, az ujjai vékonyak, csontosak. Jobb kezének mutató- és középső ujjja sárga a nikotintól.

— Sokat bagózol — mondom neki, ismételve a nagyanyámat.

— Most megint a lóval! — mutatja. — Úgy. Oda. Látod? Megint matott adtál, titoknokom.

Ha jó kedve volt, így nevezett: a titoknokának. Megsimogatta a fejemet, felállt a kisasztaltól.

— Aztán egy szót se! — hunyorított. — Senkinek!

— Mondd el! — noszogattam hízkelve. Próbáltam közelebb húzódní hozzá a lőszőr pokrócok alatt.

— Mondd el a titokodat, Nagyapám!

— Eredj az ágyadba! — mordul rám hirtelen haraggal.

Nem volt ágyam. Esténként kihúztuk a nagy, bordó rekamiéjának az ágyneműs fiókját, abban aludtam. A fejem fölött sötétlen ketyegve mérte az időt az ingaóra.

Minden nap délután elment hazulról. Hosszan, ráérősen öltözködött. Viseletes, szürke öltöny a békeidőkből, fehér ing mandzsettagombbal, nyakkendő amerikai csomagból, valami Piriéktől. Amíg apám börtönben volt, ezek a Piriék nekem is küldtek dolgokat az IKKA-n keresztül. Teddybeer kisbundát, bársonyradrágot, keserű csokit.

Akkoriban loptam egy mandarint a nagycsarnokban.

— Nagyságos asszony! — szólt a kofa a nagyanyám után. — A kisfiú elvett egy gyümölcsöt.

A nagyanyám kishíján elájult.

— Teszed vissza rögtön? Üristen, micsoda szégyen!

Visszatettem, pedig már érezni véltem az izét a számban.

De nem az a fontos. Nem ez a mandarin.

Valamit el akartam mondani a nagyapámról. Valami fontosat, lényegeset. Valaminek kell maradnia egy ember után. Ezerkilencszázket-tében született, Szentgotthárdon. Az apja állomásfőnök volt, az anyja háztartásbeli, ahogy ma monda-

A titok

nánk. Nagyapám egyetlen gyerek. Fényes jövőt jósoltak neki. De a fényes jövő helyett csak a háborúk jöttek, egyik a másik után. Nagyapám-ból vámhivatalnok lett, aztán negyvenkilencben adminisztrátor egy ronda gyárban. Egyszer oda is bevitt magával. Akkor láttam először adreshoffert. Én legalábbis, ki tudja, miért, de így neveztem el magamban a páternoszt. Nem mertem beszélni. Csodáltam az én bátor nagyapámat, aki belépett a mozgó szerkentyűbe, és lassan eltűnt előlem. Előbb a feje, aztán a törzse, végül a lába. Reszketve vártam, mikor tűnik fel a lift másik oldalán, tótágast állva. Úgy képzeltem, odafenn megfordul a liftkabin, és aki benne marad, kézen állva jön lefelé. De nem így volt. A talpán állva bukkant fel ismét. Előbb a cipője jelent meg, aztán a nadrágja szára, jól ismertem azt a szürke öltönyét. Nem volt más nekik. Kilépett a liftből, kézen fogott.

— Na jól van, gyertünk a lépcsőn, titoknokom.

Az egyik kollégájától egy igazi fehallgatót kaptam örökbe.

— Hetvenöt menet papírtekeresen, dióda, antenna, földelés, és bejön a Kossuth adó!

De nem jött be. Órákig ültem a szoba közepén az asztal alatt, a fülem elszibbadt a fülhallgató tányérja alatt, de semmi.

— Na, zenél már? — kérdi a nagyapám.

Az előszobai kissekrény előtt kifényesítette a cipőjét — soha nem értettem, mit kell azon az amúgyis fényes cipőn fényesíteni —, fejébe nyomta a puhakalapját, és elment hazulról.

Minden délután másfél órát volt oda.

— Dilis! — legyintett a nagyanyám. — A Gyöngyszembe megy, pedig itthon sokkal olcsóbb a kávé.

A Gyöngyszem az egy eszpresszó a Tolbuhin körúton, megvan ma is. Bementem oda nemrégiben.

— Kérek egy szimplát, kisasszony, drága! — próbálgattam a nagyapám hanghordozását.

— Hogy mit? Mit parancsol? — A kisasszonynak fogalma sem volt, mi az a szimpla kávé, pedig a nagyapám minden délután megivott a Gyöngyszemben egy szimplát.

Egyszer oda is elvitt magával.

A pianínóval egy rémesen kifeszített, öreg zongoristánál énekelt: — Lesz maga juszit is az enyém, csak az enyém, csak az enyém! Nincs egyebem, csak a remény, csak a remény, csak a remény!

— Egy szimplát, kisasszony, drága, az unokámnak meg egy dobost!

Majszoltam a tortát, és figyeltem, talán itt lesz a titok a cigarettafüstben, az üveglapú, kerek asztalok alatt, vagy a ruhatárban, ahová beakasztottuk a kabátjainkat.

De nem volt semmi.

Sehol.

— Egyszer elindítottam egy vonatot — meséli, és meglát egy sakkfigurát megint. — Elloptam a sípját a Stimmel vasutasnak. Nagyon elrakott érte az apám. Hiába mondtam, hogy csak fél percel hamarabb indult el az a vonat. Fél perc éppen elég arra, hogy valaki örökre lekésen. Na, üsd le a királyfőnömet, aztán adj sakkot a fehér futónak.

Hétvégeken odaadta a hetijegyét, villamosozni.

— Mejj csak, titoknok, láss világot!

Egyszer eltévedtem. Késő este volt, mire hazajutottam. Akkor pont adott, hogy nekizuhantam az ajtófélfának tőle, és leestem a küszöbre.

— Minek jöttél haza? — üvöltött magából kikelve. — Tovább kellett volna menned!

— Ugyan, hová ment volna? — dohogott a nagyanyám. — Bolond vagy?

— Bolond volt. — Ezt már a nagyanyám meséli. — Mindig szeretett volna magának egy Topolinót. Topolinóval Abbáziába! Bolond dolgai voltak.

— És még? — tudakolom. — Még mit csinált?

— Nem csinált az semmit! — legyint a nagyanyám. — Nem volt ő semmilyen se. Lúdtalpbetétje volt meg egy lupéja a bélyegekhez. Azokat szerette. A bélyegeket.

Erre emlékszem.

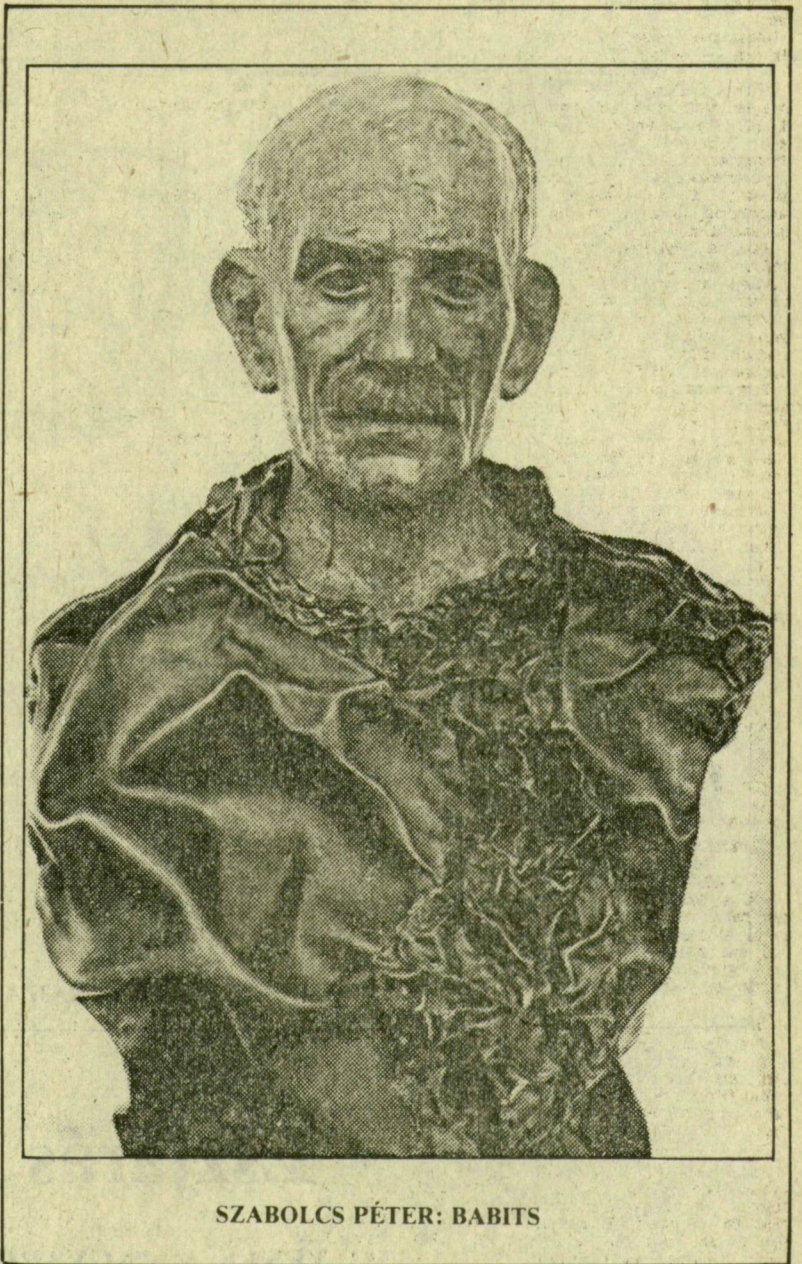
— No, nézd csak! — dűnyög az íróasztalánál, s egy zöld bélyeget óvatosan csipeszbe fogva felém fordul, szemem a lupével. — Abbázia!

Aztán meghalt.

Volt egy szép pecsétgyűrűje. A követ elvesztette belőle valahol, a helyét beöntette arannyal. Hét és fél gramm volt a súlya a gyűrűnek. Tudom, mert a halálos ágyán nekem adta, én meg, alig hogy meghalt, eladtam a gyűrűt a Bizományiban.

HORVÁTH PÉTER

A Központi Sajtószolgálat 1985. évi pályázatának II. díjas alkotása novellakategóriában.

SZABOLCS PÉTER: BABITS

Disznóbál Tápén

A lakodalom mellett a *disznóbál* a legmeghittebb családi ünnep Tápén, amelyben a legközelebbi rokonság vesz részt. Régen a gazdák többet is levágtak, mivel a béreseknek is kellett szalonna, kolbász. A szegény ember is azon igyekezett, hogy egy kis süldőt levághasson. Régi tápai koldusok ugrottak egymást: „Hül az idő pajtás, vágunk egy malacot”. Közben egerük se volt a szerencsétleneknek.

Disznóbál — így mondta a tápai parasztember, mert a disznó földolgozását követően citeraszó mellett daloltak, táncoltak hajnalig. Am addig, amíg a mulatozásig eljutottak, sokat dolgoztak. Hajnalban érkeztek a sógorék, meg a testvérek. Egy-egy kupica pálinkát ittak bátorító gyanánt, aztán kihúzták az ólból a pocát és — amelyikük értett a böllérséghez — leszúrta. Szalmával pörzsölték, majd a bőrét hóval dörzsölték, hogy puhuljon. Közben gazdacsaládoknál forralt bort, szegényebeknél boros teát ittak. Kezüket a bögre oldalánál melegítették. Ezután meleg vízzel locsolgatták, életlen késsel kaparták és alaposan meg-sikálták a disznót. A gazdasszony hagyta jóvá, elég fehér-e, vagy még sűrűlni kell. Bontását egyesek hasárról szerették. Ekkor a zsigerelést és a belezést követően a gerincet baltával hasították. Mások orjába bontották, vagyis a gerinc együtt maradt a farktól a tarjáig, oldaláról a bordákat éles kisbaltával csapkodták le. Közben forrt a víz az üstben, abba kerül-

tek az abálandók. A hasítás és szétzedés után mindent az udvaron hagytak, hadd hűljön. Addig elköltötték a hagymás zsiron sült vért, ami mellé pörkölt káposztát és friss tokatópörtöt falatoztak lágykenyérrel. Reggeli után megint forró teát ittak, amibe ki-ki bort, rumot, vagy citromot kért. Ezután az emberek a szétszedett disznórészeket behordták a konyhába. A gazda irányítása mellett takarosra formálták a sonkákat és a sózni való szalonnákat, a nyúlját, a fejet és az orját. Legtöbb helyen a hátsó sonkahúsok nagyrészből és a lemaradozó húsból csinálták a kolbászt. A kolbászhoz még az 1930-as években is asztalra tett deszkákra baltákkal darabolták. Fűszerezésére mindenütt a gazdát kérték, aki ebbe a fontos megbízatásba a feleségét is bevonta. Az abálóból kiszedték közben a sajtnak, májasnak, illetve a rizses hurkáknak valót, s az alaposan kimosott üstbe foltatták a zsirnakvalót.

Egy ember főzte az ebédet a sződelékpaprikást, egy asszony — rendszerint idősebb — meg a levest. Ebédkor a szomszédoknak küldtek kóstolót, sokan a helyi plébánosnak is. Ebéd után egy-egy pohár bort ittak, s máris folytatták a munkát. Óreg este lett, mire béibe került a hurka, a kolbász, elkészült a sajt, a májas, s az asszonyok is betömődtek a rizses hurkát, sőt a szármával is elkészültek. A gazda fölfűtötte a kemencét, abban sült az ürespogácsa, a mákos hajtogatott, a lekváros kifli,

majd utánuk a cserépfazékba rakott szárna. Vacsorára tyúkhusleves és szármát ettek, majd asztalra került a sok kalács és néhány üveg bor. Hajdan szinte minden háznál volt tambura, s olyan is, aki akárhogyan is, de tudott rajta játszani. Az emberek — sok helyen az asszonyok is — kártyáztak, közben iddoggáltak. Táncosabbak hamar dalra fakadtak, majd megforgatták egymást.

Vacsora után megjöttek a kántálók. Zörgettek. Beeresztették őket. Beültek az egyik sarokba és várták, mit kapnak. A kántálókat mindenki szóra akarta bírni, hogy mivel máskának voltak öltözve, legalább a hangjukról fölismerjék őket. Csak-hogy azok egy árva mukkot se szóltak. Ettek, amit kaptak, a bort meg kint, a sötétben itták meg, csak ott merték fölhaltani arcukról a takarót. Aztán, nagy hajlongálás közben elmentek.

A disznóbál sok helyen átnyúlt a másnap hajnalba, de soha, sehol nem ordítottak esztelenül, nem mondtak a disznónak búcsúztatót, se más monológot! Úgyszintén Tápén sohasem volt szokás a lakodalommal összekeverni a disznótór utáni, a lagzinál jóval szerényebb mulatozást. S legfőképpen nem sértegették meg a saját, hagyománytisztelő vallásosságukat. Vagyis, semmiféle paródiát nem szerkesztett az egykori tápai ember, amely hitbitorló szöveggel esengett volna a „disznófejű nagy úrhoz” azért, hogy számára minden földi jót adjon, többek között „törtött kápisztát”. A közel-múltban láthattuk a tévében a *Disznóbál Tápén* című produkciót. Igen, produkciót, mivel a Tápén forgatott és a helyi népi együttes fölvonultató, teljes hitel nélküli film, nem volt más! Másnap kérdésáraddal ostromoltak azok a jámbor tápaiak, akik már megették kenyérük javát: „Hunna az istenből szödtetők össze ennyi haszontalanságot?” Szerintük a faluban sehol nem lehetett ilyen a disznóbál. „ez egy cirkusvó!” Senkinek nem ígértem, hogy ezt az írástomat valahol megjelentetem. Mégis megteszem azért, hogy tiszta, kristálytisza víz kerüljön a pohárba. S azért, hogy tiszta képet adjak az egykori és a mai tápaiak sallang- és giccsmentes disznóbáli szokásairól.

IFJ LELE JÓZSEF

MÁTYÁS FERENC

Ugyan mit ér?

Már nemcsak szemünk, kezünk is fölnyúl a csillagokig, már nemcsak eszünk, szívünk is tudja, hogy ott mi lakik.

Már nemcsak a bibliában ég Mózes csipkebokra, már nemcsak a könny, a vér is csorog a csillagokra.

Már nemcsak a víz, a tűz is előnti életünket, s mit ér ugyan a szeretet, ha csak magában tüntet?

Mit ér az ég, ha nem a Nap éltető tüze csorgat fényt, s peremén nem madarak; bombavetőket zajognak?